

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

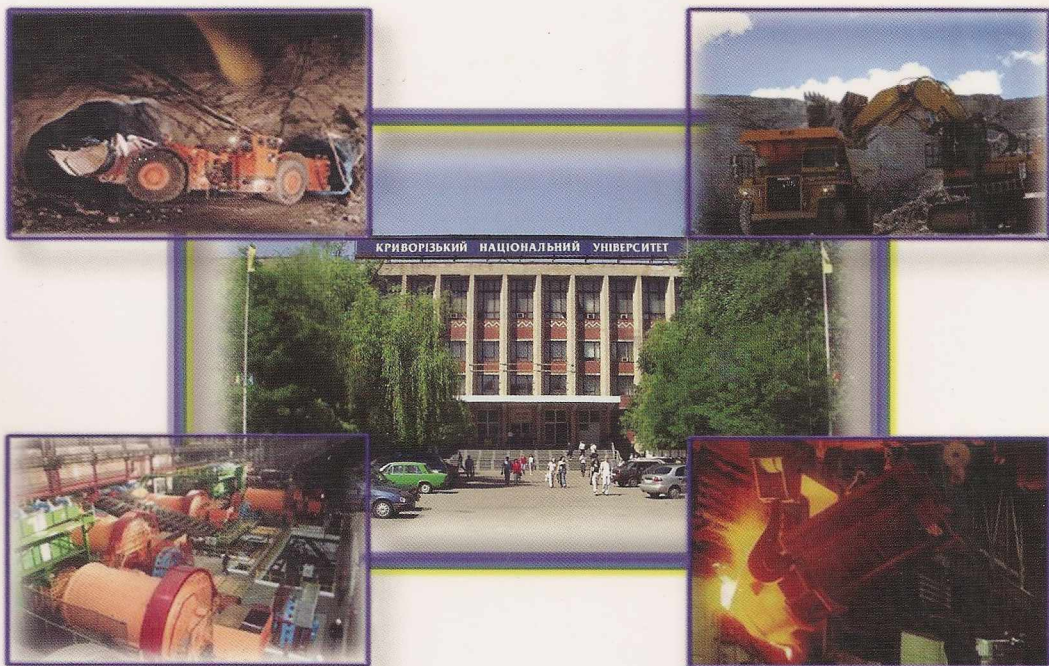
ДВНЗ «КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Міжнародна науково-технічна конференція

Матеріали конференції

**СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОСТІ
ТА СУСПІЛЬСТВА**

Том 2

22-25 травня 2013 року

Кривий Ріг

УДК 7.017.4

І. Г. Брижата

ст. викладач кафедри образотворчого мистецтва

Криворізький педагогічний інститут

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Я. К. Брижата

магістр художньо-графічного відділення факультету мистецтв

Криворізький педагогічний інститут

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

СПРИЙНЯТТЯ КОЛЬОРУ ЯК ПСИХОФІЗИЧНОГО ЯВИЩА

У статті розглядаються особливості психофізіологічного впливу кольору на людину, психосемантика кольору та його емоційне сприйняття.

Ключові слова: колір, психологія кольору, психосемантика, колірні асоціації, відчуття, сприйняття.

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. З другої половини XIX та в першій половині XX століть питання кольору стають науковою проблемою. Відбулося злиття двох методів – логічного та практичного, науки та мистецтва. Проблеми, що стосуються кольору, його сприйняття, виміру, систематизації та застосування, стають предметом дискусій на різних міжнародних симпозіумах і конгресах, що організуються, зокрема, Міжнародною асоціацією кольору. У багатьох країнах існують інститути кольору, колірні комітети, групи кольору, суспільства кольору – організації, що носять різні найменування, але переслідують одну мету – об'єднання національних зусиль у галузі дослідження кольору, розширення знань про нього, централізацію та поширення відповідної інформації. Вони покликані сприяти більш глибокому вивченню кольору, допомагати фахівцям краще зрозуміти роль кольору та доцільніше його використовувати. Збільшується потік науково – технічної інформації та кількість книг, що узагальнюють і систематизують знання про колір.

Людина сприймає світ в кольорі. Нескінченна зміна кольорових відчуттів супроводжує його все життя. Людство оточує колірне середовище. Безмежна зміна колірних вражень супроводжує нас усе життя. Більшість знань про навколишній світ ми отримуємо, сприймаючи колір зором, адже він здавна був і засобом інформації, і символом, і прикрасою. В цьому полягає соціальне значення кольору. І донині барвистість природи – невичерпне джерело відчуттів та естетичних переживань. Ця різноманітна та вражаюча палітра кольорів завжди збагачувала творчу уяву, привертала увагу діячів науки та мистецтва, сприяла як емоційному розвитку митців, так і їхньому розвитку аналітичного ставлення до розв'язання художніх завдань.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми кольору під різними кутами зору вивчаються в наш час в цілому ряді наук і наукових дисциплін. Фізика вивчає енергетичну природу кольору, фізіологія – процес сприйняття людським зором хвиль певної довжини та перетворення їх у колір, психологія – проблеми сприйняття кольору та вплив на психіку, біологія – значення та роль кольору в життєдіяльності живих та рослинних організмів, математика розробляє методики вимірювання кольору.

Колір як об'єкт сприйняття й емоційний збудник розглядали такі вчені та митці як: І. Гьоте, В. Кандинський, Леонардо да Вінчі, Е. Делакруа, К. Юон та ін. Дослідження проблем, що стосуються психології кольору та його емоційного сприйняття, присвячено праці О. Артем'євої, В. Бехтерева, Г. Бреслава, М. Варій, Н. Волкова, В. Драгунського, А. Зайцева та інших.

Постановка завдання. Актуальність досліджуваної проблеми обумовила мету даної статті – дослідити процес сприйняття кольору як психофізичного явища. Виходячи з постановки завдання, розкрити особливості психофізичного впливу кольору на людину, психосемантику кольору, його символічне значення й емоційне сприйняття.

Викладення матеріалу та результати. Вивченням впливу різних кольорів на психіку людини займалися учені різних епох. За різних часів існувало чимало спроб осягнути секрети кольору та його вплив на наші емоції та почуття. Гьоте вважав, що світло, колір та емоції стають кільцями одного ланцюга. Водночас він розподіляв вплив кольору на організм людини (фізіологічний) та вплив на його внутрішній стан (психологічний). Вплив колірних відчуттів на

швидкість психічних процесів досліджував видатний російський невропатолог і психіатр В. Бехтерев.

Відомо, що колір значно впливає на працездатність, кров'яний тиск, апетит, увагу, гостроту слуху, температуру тіла, серцеві ритми. Психологи стверджують, що колір одягу чи приміщення, колір уявлений може впливати не лише на настрій людини, але й на самопочуття, що колір має емоційне забарвлення і ніби диригує нашими настроями та почуттями.

Сучасна психологія виділяє в колірному баченні два якісних рівня:

- відчуття кольору;
- сприйняття кольору.

Якщо відчуття розуміється як найпростіший психологічний акт, безпосередньо обумовлений фізіологією зору, а сприйняття – як більш складний процес, опосередкований рядом закономірностей психологічного порядку, тому відчуття кольору в найбільшому ступені відноситься до емоційної й естетичної сфери. Колірні відчуття відображають одне з об'єктивних фізичних властивостей. Але почуття, емоціональний тон колірною відчуття – це суб'єктивне переживання, особисте переживання до даного кольору або поєднання кольорів. Сила впливу одного кольору на різних людей неоднакова, вона залежить від настрою, характеру, сприйнятливості та багато інших суб'єктивних факторів. Проте незважаючи на суб'єктивний характер колірною сприймання, численні вітчизняні та зарубіжні дослідники показують, що одні й ті ж самі кольори та поєднання кольорів викликають у людей аналогічні та близькі емоціональні реакції. Це говорить про спільність їх психологічного трактування. Таким чином, можна сказати, що психологічний вплив кольору в значній мірі є об'єктивним фактором.

У різних галузях науки по – різному називають колір, але всюди виокремлюють фізіологічну та психологічну складові його впливу. Вони близькі до емоцій – тілесних проявів нашої душі, тобто нашого інтелекту. Ще античні вчені помітили тісний зв'язок між кольором, фарбою й емоціями. Сьогодні підтверджується певне відношення кольору до емоцій у стійких словосполученнях типу певна забарвленість емоцій, емоційне забарвлення переживань. Все це підводить нас до визначення кольору як ідеального (психологічного), що пов'язано з матеріальним (фізичним чи фізіологічним) через емоції, почуття як їхнє інформаційно – енергетичне співвідношення. Експериментальна психосемантика кольору на сьогодні представлена величезною кількістю робіт. Спільним для них є застосування переважно методу спрямованих асоціацій, а також семантичного диференціала. У багатьох дослідженнях продемонстровано стійке вибіркоче асоціювання кольорів з певними поняттями, емоційними почуттями, настроями.

Вивчення кольору як семантичного феномена визначає вивчення його в ряді контекстів:

- як суб'єкт впливу на людину;
- як об'єкт сприйняття людиною;
- як об'єкт маніпуляції з боку людини.

Другий тип контекстів:

- психофізіологічний («Організм»);
- психосеміотичний (механізм і структура «означування»);
- психосемантичний (емоції і ідеї як предметний зміст колірною образу).

Третій тип контекстів:

- суб'єктно – об'єктні відносини (колір як об'єкт відносини: оцінки, асоціювання, шкалювання);
- суб'єкт – суб'єктні відносини (колір як виразник відносини);
- ауто – суб'єктні відносини (колір як виразник само - відносини).

Дослідження кольору в перерахованих контекстах відноситься до приватних методологічних прийомів дослідження, до психосемантики кольору. Важливим частим методологічним прийомом рішення загальної проблеми значення кольору є аналіз відносини до кольору в ряді культурних традицій. Припущення, що колір має власні значення (Ґоте, В. Кандинський, Леонардо да Вінчі, Е. Делакруа, К. Юон, М. Люшер і ін.), дозволяє ввести колір у границі предметної області психології, де значення традиційно розглядається та вивчається в ряді таких власне психологічних об'єктів як мотив, емоція, представлення, образ.

Початок наукової рефлексії феномена колірнього значення Нового часу можна віднести до трактату Гюте про колір і в його тезі про «чуттєво–моральну дію кольору». Його дослідження були продовжені художниками І. Іттенем (експресивне, імпресивне і символічне значення кольору) і В. Кандинським (первинна і вторинна дія фарби, колір як носій ідей). Ідея існування колірнього значення в тій чи іншій формі виявляється у всіх дослідженнях асоціацій, або впливу кольору на людину. У явній формі теза про існування стійких колірних значень був сформульований М. Люшером при створенні відомого методу колірних виборів.

Різні кольори й їх поєднання в мистецтві різних народів символізували радість і горе, життя та смерть. Однак одні та ті ж кольори у різних народів уособлювали часто різноманітні емоційні та життєві ситуації. Наприклад, якщо у слов'янських народів колір жалоби чорний, то у деяких східних народів колір жалоби білий та ін.

Крім того, що діяльність органу зору може збуджувати такі почуття як: слух, смак, нюх, сприйняття на дотик вони також можуть викликати спогади та пов'язані з ними емоції, образи, психічні стани, все це має назву колірні асоціації. Асоціація – це зв'язок між елементами психіки, завдяки яким поява одного елемента у визначених умовах викликає появу іншого, з ним пов'язаного.

Колірні асоціації бувають:

- фізичні;
- емоційні.

Відчуття й емоції, що викликаються будь-яким кольором, аналогічні відчуттям, які пов'язані з предметом або явищем, постійно пофарбованим у даний колір. Якість колірних асоціацій, а також естетична оцінка кольорів залежать як від об'єктивних властивостей самих кольорів, так і від властивостей сприймаючого суб'єкта. До об'єктивних властивостей кольору відносяться його чистота, світлота (яскравість), форма колірної плями, місце та значення його в візуальній структурі, матеріал і фактура.

Численні дослідження, а також висловлювання художників і поетів дозволяють зробити деякі висновки щодо зв'язку об'єктивних властивостей кольору з реакціями, які вони викликають, наприклад: чим чистіше й яскравіше колір, тим чіткіше, інтенсивніше та стійкіше реакція; складні, малонасичені, середньосвітлі кольори викликають дуже різні (нестійкі) та відносно слабкі реакції;

Висновки та напрямок подальших досліджень. Вивчення особистостей психофізіологічного впливу кольору на людину підтверджує, що він адресований не розсуду, а цілком нашому сприйняттю та переживанню.

Сучасна психологія виділяє в колірному баченні два якісних рівня: відчуття та сприйняття кольору. Кожен з них, це процес колірнього сприймання, де відчуття розуміється як найпростіший психологічний акт, безпосередньо обумовлений фізіологією зору і в найбільшому ступені відноситься до емоційної й естетичної сфери, а сприйняття – як найбільш складний процес, опосередкований рядом закономірностей психологічного порядку.

Сьогодні експериментальна психосемантика кольору представлена величезною кількістю робіт, де продемонстровано стійке вибіркоче асоціювання кольорів з певними поняттями, емоційними почуттями, настроями. Головна проблема психосемантики кольору – проблема значень, – у даний час не тільки не вирішена, але навіть, чітко не поставлена. Однак без усвідомлення важливості цієї проблеми неможливо продуктивне осмислення результатів психологічних експериментів у цій області.

Література

1. Артем'єва О. Ю. Основи психології суб'єктивної семантики / Олена Юріївна Артем'єва, М.: Зміст, 2005. – 350 с.
2. Бреслав Г. Э. Цветопсихология и цветолечение для всех / Григорий Эмануилович Бреслав. – СПб.: БСК, 2000. – 212 с.
3. Варій М. Й. Психологія [навч. посібник] / М. Й. Варій. – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 288 с.
4. Волков Н. Н. Цвет в живописи / Николай Николаевич Волков, – М.: Искусство, 1984. – 320 с.